

Gemeenschapsonderwijs

SECUNDAIR ONDERWIJS

Onderwijsvorm: **KSO**

GRAAD: **TWEEDE GRAAD**

LEERJAAR: **EERSTE EN TWEEDE LEERJAAR**

Studiegebied: **Beeldende kunsten**

FUNDAMENTEEL GEDEELTE

Optie: **BEELDENDE EN ARCHITECTURALE
VORMING**

Vak(ken): **KV Toegepaste beeldende vorming** 5 Lt/w

Vakkencode: **KU-g**

Leerplannummer: **2001/093**
(vervangt 2000/073)

VISIE EN PROFIEL

De 2de graad KSO draagt in belangrijke mate bij tot de ontwikkeling van de totale persoonlijkheid van de jonge mens. Artistieke en theoretische vakken hebben hun eigen vormingswaarde binnen de opleiding. De vorming bestaat uit een uitgebreide kennismaking met de wereld van de beeldende kunsten en met creatief denken en handelen. Deze vorming is gesteund op historische, culturele en maatschappelijke inzichten. De spontane interesse van de leerlingen vergroot hun ontvankelijkheid en motivatie. Hun artistieke intelligentie krijgt de kans om zich te ontwikkelen en tegelijkertijd wordt de belangstelling voor de algemeen vormende vakken gestimuleerd.

Binnen de vakken van het fundamenteel gedeelte van de 2de graad krijgen de leerlingen tijd en ruimte om hun mogelijkheden en interesses te ontdekken en te ontplooiën op het gebied van het creatieve proces en zich te oriënteren binnen de domeinen van de kunsten. Leerlingen die voor een opleiding KSO gekozen hebben, moeten zich ervan bewust zijn dat het verwerven van creatieve en artistieke vaardigheden (zoals met het pakket algemene vorming) zelfwerkzaamheid, studiemethode, organisatie en inzet vraagt.

De leerling moet na de 2de graad een bewuste en oordeelkundige keuze kunnen maken voor het fundamenteel gedeelte van de 3de graad. De 2de graad KSO verzorgt in eerste instantie immers de doorstroming naar een 3de graad.

In het kader van de algemene persoonlijkheidsvorming vraagt een opleiding binnen het KSO specifiek aandacht voor:

- leren omgaan met subjectieve criteria;
- een onderzoekende houding;
- zelfwerkzaamheid;
- zelfevaluatie;
- ethisch, affectief en sociaal besef;
- ontwikkelen van esthetische perceptie;
- kennis van en participatie aan cultuur;
- leren werken in teamverband;
- communicatieve vaardigheden.

BEGINSITUATIE

Om zinvolle leerdoelen te kiezen en vervolgens efficiënte onderwijsstrategieën te ontwikkelen om deze doelen te bereiken, is kennis van het vertrekpunt of de beginsituatie noodzakelijk. De leraar moet weten waarbij hij zijn onderwijs kan aansluiten: “Wat kennen en kunnen de leerlingen al? Wat zijn hun interesses? Welke buitenschoolse ervaringen hebben ze? ...”. Na de eerste graad komen de leerlingen terecht in een zeer heterogene groep. Niet alle leerlingen hebben reeds ervaring opgedaan in de ‘kunsten’. Toch is er een gemeenschappelijk draagvlak: de belangstelling voor de kunstvakken.

Het KSO richt zich tot leerlingen die:

- bij hun instap in het KSO de gedrevenheid hebben om creatief te werken;
- bereid zijn tot een permanente reflectie over de eigen inzichten;
- bereid zijn artistiek-technische vaardigheden te ontwikkelen;
- in staat zijn en bereid zijn in groep te werken;
- beseffen dat het verwerven van de noodzakelijke inzichten en attitudes een bewuste keuze en dagelijkse concentratie veronderstellen;
- vanuit een betrokkenheid met het studiegebeuren bereid zijn aankopingspunten in de actualiteit te zoeken.

Alhoewel de beginsituatie meer is dan alleen informatie over de leerlingen, lijkt het toch zinvol om binnen deze context even stil te staan bij enkele kenmerken van de leerlingen die instromen in de tweede graad KSO.

Adolescenten zijn in de eerste plaats op zoek naar een eigen identiteit en naar een goed zelfbeeld. Dat kan een moeizaam groeiproces zijn. Leraren kunnen hen daarbij begeleiden door hen zoveel mogelijk kansen te geven om te leren. In hun zoektocht naar wie zij willen zijn, hebben adolescenten wel eens de neiging om extremen op te zoeken. Soms beoefenen zij een bepaalde hobby in die mate dat er weinig tijd overblijft voor andere ervaringen. De leraar kan verschillende mogelijkheden scheppen om leerlingen kennis te laten maken met alternatieven. Telkens is het belangrijk om geen oordelen uit te spreken, maar leerlingen te helpen in het afwegen van voor- en nadelen van verschillende levensstijlen, met andere woorden: in het leren kiezen.

Adolescenten zijn bijzonder gevoelig voor groepsdruk. Het belang van de vriendengroep is heel groot. Ouders, leraren en andere volwassenen worden minder geloofd en vertrouwd dan voordien. Jongeren zoeken hun eigen waarden en identiteit via de aansluiting bij leeftijdgenoten en bij iets oudere leerlingen. Het is belangrijk dat leraren respect tonen voor het grote belang van vriendschap op die leeftijd. Zo zullen leerlingen bij een vergrijp van een klasgenoot bijna steeds solidair zijn en weigeren in te gaan op de vraag van volwassenen om iemand te verklikken.

Groepsdruk kan negatief zijn. In sommige kliekjes is het niet ‘in’ om zich in te spannen voor de school. IJverige leerlingen worden soms gepest. Leraren zullen zich ervoor moeten hoeden dat zij deze leerlingen niet op een zodanige manier in bescherming nemen dat zij nog meer het mikpunt van spot worden. Beter is het om alle middelen aan te grijpen om de groepsdruk positief te gebruiken. Adolescenten zijn tot buitengewone prestaties in staat als zij hiertoe als groep gemotiveerd kunnen worden. Iets oudere leerlingen of oud-leerlingen hebben op adolescenten vaak een gunstige invloed.

Tijdens de adolescentie maken leerlingen zich los van thuis en van vroegere waarden, wat een noodzakelijke fase is in hun groeiproces naar zelfstandigheid. De behoefte aan een duidelijke profilering van de eigen persoonlijkheid wordt soms geuit op een onhandige of zelfs onbehouwen manier. Het is nuttiger de nadruk te leggen op de manier waarop een leerling overkomt dan op de morele verwerpelijkheid van een bepaald gedrag.

In de tweede graad moeten de grote verschillen tussen jongens en meisjes een aandachtspunt blijven voor leraren. Uit onderzoek blijkt dat meisjes een eerder teruggetrokken rol spelen in een groep. Daarom worden jongens veel gemakkelijker aangesproken om denkvragen op te lossen en om bij groepsopdrachten de leiding te nemen. Uit ander onderzoek blijkt anderzijds dat jongens minder gemakkelijk durven toegeven dat zij problemen hebben en zich minder gemakkelijk ‘zwak’ opstellen omdat het niet bij hun imago past. Het is belangrijk dat de leraar met deze verschillen tussen jongens- en meisjesgedrag in zijn pedagogisch-didactisch handelen rekening houdt.

ALGEMENE DOELSTELLINGEN

De 2de graad KSO heeft een doorstromingsgericht karakter.

De leerling heeft kennis en vaardigheden opgedaan (zowel op het vlak van de basisvorming als op het vlak van het fundamentele gedeelte) om over een voldoende brede basis te beschikken om een optie (specifiek de opleidings- en kunstgerichte) van de 3de graad succesvol aan te vatten. Waar nodig kan door de delibererende klassenraad een verantwoord advies (niet bindend – eventueel dienstig bij de toelatings- en/of heroriënterende klassenraad) gegeven worden voor heroriëntering binnen of buiten het KSO.

De leerlingen kunnen informatie verzamelen en verwerken en na een persoonlijke creatieve inbreng tot een eigen realisatie komen. Ze moeten daarbij de basisvaardigheden, -voorstellingsmethoden en -technieken zelfstandig, oordeelkundig en esthetisch verantwoord kunnen toepassen.

De leerlingen kunnen:

- eigen ideeën verwoorden en het resultaat legitimeren;
- hun voorstellingsvermogen ontwikkelen;
- hun waarneming ontwikkelen;
- een planning en een werkmethode gebruiken;
- de voor de gevolgde optie specifieke artistieke taal gebruiken en herkennen;
- een creatief proces ontwikkelen.

INHOUD

visie	2
beginsituatie	3
algemene doelstellingen.....	4
leerplandoelstellingen / leerinhouden.....	6
pedagogisch-didactische wenken en timing.....	10
model jaarplan.....	16
minimale materiële vereisten.....	17
evaluatie.....	19
bibliografie.....	20

VISIE

Toegepaste Beeldende Vorming

Toegepaste Beeldende Vorming is een verzamelnaam voor kunstvormen die conventioneel als gebonden kunst zijn gekend (dit in tegenstelling tot de “vrije kunsten”): tekenen, ontwerpen, illustratie, typografie, grafische computertoepassing, enz. ... Essentieel is al deze aspecten op een juiste wijze samen te brengen, complexe informatie te organiseren en te presenteren met de bedoeling een adequate, effectieve communicatie tot stand te brengen. Kennismaking met de eerste beginselen van compositie en ontwerpen gebeurt hier, anders dan in het vak Beeldende Vorming, met het oog op het verwerven van inzicht in wat nu een effectief communicatief visueel concept is.

De Toegepaste Beeldende Vorming legt het accent op een zo breed mogelijke opleiding waar alle raakvlakken van de grafische communicatie in behandeld worden. Door intense samenwerking tussen leerling en begeleider wordt de leerling gestimuleerd zijn eigen identiteit te ontdekken.

Gezien dit vak kadert binnen de ontwerpvakken is het inhoudelijke essentieel en zal groot belang gehecht worden aan het individuele onderzoek.

De ontwerper als conceptueel denker moet geschikt zijn om als uitvinder op alle mogelijke terreinen zijn ideeën om te zetten naar de realiteit. Volgende deelaspecten zijn hierin belangrijk:

- illustratie;
- typografie;
- grafische computertoepassing.

BEGINSITUATIE

KSO wordt niet ingericht in de 1ste graad.

In het 2de jaar van de 1ste graad bestaat een basisoptie Artistieke Vorming.

De leerlingen van het 1ste jaar 2de graad KSO komen uit een gemeenschappelijk 2de leerjaar van de 1ste graad - al dan niet uit de hoger genoemde basisoptie.

Andere instromingsmogelijkheid is het 2de jaar van een 2de graad. Bij dergelijke instroom kunnen voor de nieuwe leerlingen inhaallessen betreffende het fundamentele gedeelte georganiseerd worden.

De leerling die instroomt in het KSO wil creatief werken en de eigen artistieke mogelijkheden ontplooiën. Hij is bereid om de specifieke technische vaardigheden aan te leren en de individuele aanleg en inzichten permanent zelf te evalueren. De leerling is in staat om in groep te functioneren en eigen realisaties en die van anderen op een positief kritische wijze te benaderen.

Hij is nauw betrokken bij het studiegebeuren en zoekt naar aanknopingspunten in de culturele en maatschappelijke omgeving. Hij beseft dat dagdagelijkse inspanningen en concentratie nodig zijn.

ALGEMENE DOELSTELLINGEN

De leerling:

kan zijn eigen houding, rol en plaats bepalen binnen het domein van de beeldende kunsten en in de maatschappij.

kent de eigen waarde en geaardheid met betrekking op de verschillende aspecten van de opleiding Artistieke Opleiding.

weet hoe hij een universele beeldende taal moet begrijpen en hanteren - dit ook in verband met zijn totale persoonlijkheidsontwikkeling.

kan diverse beeldende technieken en motorische tekenvaardigheden gebruiken in relatie tot vorm en boodschap.

kan de eigen emotionele beleving van de wereld bewust ontdekken, ervaren, ontwikkelen en visualiseren.

kan informatie inwinnen en door middel van creatieve inbreng en via beeldtaal tot een beeldende vormgeving komen.

kan de eigen beeldende vaardigheid, de voorstellingsmethoden en de technieken zelfstandig, oordeelkundig en esthetisch verantwoord toepassen.

kan eigen werkstukken en de ervoor gevolgde werkprocessen beschrijven en het bereikte resultaat legitimeren.

heeft zin voor objectiviteit, concentratie, inzet, doorzettingsvermogen, zelfstandig en kritisch denken en werken.

verwerft inzicht in de grote diversiteit van werkvormen binnen de toegepaste beeldende vorming.

verwerft inzicht in het gebruik en de creatieve mogelijkheden van de manuele en digitale grafische technieken en werkinstrumenten.

kan op het einde van het tweede leerjaar van de tweede graad een keuze maken tussen de studierichtingen binnen de derde graad KSO (of erbuiten).

KV/Waarnemingstekenen, KV/Beeldende Vorming en KV/Toegepaste Beeldende Vorming leveren elk een specifieke bijdrage binnen de doelen van de opleiding. Elk vak is gebaseerd op de studie van de beeldtaal.

De opleiding in de 2de graad is vooral een polyvalente opleiding die geen specialisatie, opdeling van het beeldend domein of systematische leerstofafbakening toelaat. Waarnemingstekenen, Beeldende Vorming en Toegepaste Beeldende Vorming moeten in hun totaliteit en met de nodige differentiatie benadert worden. Nauwe samenwerking en coördinatie tussen de vakleraren is noodzakelijk.

LEERPLANDOELSTELLINGEN / LEERINHOUDEN

KV/TOEGEPASTE BEELDENE VORMING

Decr. nr.	LEERPLANDOELSTELLINGEN	LEERINHOUDEN
	De leerling:	
1	weet hoe een gerichte denk- en werkmethode opgebouwd wordt.	strategie coherentie tussen denken en werken
2	kent de stappen van een ontwerpproces en kan ze gebruiken om te komen tot een presentatieontwerp.	ontwerpproces documentatie onderzoek idee schets voorontwerpen en conceptproef presentatieontwerp
3	kan persoonlijke ervaringen en inzichten vertalen naar eigen werk.	persoonlijke inbreng eigen beeldtaal
4	kan een persoonlijke creatieve inbreng doen bij de uitvoering van een opdracht.	creatieve inbreng eigen beeldtaal
5	kan in functionele samenwerkingsverbanden opdrachten realiseren.	groepswork
6	kan woord(en) en beeld(en) samenvoegen volgens een doordacht visueel concept – dit zonder de esthetische waarde uit het oog te verliezen.	initiatie opmaaktechnieken visueel communiceren synergie van woord en beeld
	beeldende middelen	
7	kan de beeldende middelen beschrijven en kan ze toepassen in opdrachten in functie van de toegepaste beeldende vorming.	beeldende middelen <i>(zie ook in het leerplan KV/Beeldende Vorming – leerplandoelstellingen en leerinhouden nrs. 9 tot en met 21)</i> kleur, licht, vorm, ruimte, richting, beweging afstand, limiet, materie en textuur, contrast, evenwicht, ritme
8	kan de beeldende middelen integreren in een harmonische compositie of structuur.	compositie - structuur
9	kan de beeldende middelen toepassen in functie van een boodschap en/of inhoud.	integreren

Decr. nr.	LEERPLANDOELSTELLINGEN	LEERINHOUDEN
	en/of inhoud.	vorm boodschap en/of inhoud
	illustratie (materiaal, materieel en technieken)	
10	kan de manuele basisvaardigheden trefzeker en direct toepassen.	tekenvaardigheid manuele basisvaardigheden
11	kan grafisch materiaal en materieel onderzoeken en er via oefening inzicht in verwerven.	materiaal en materieel materiaal en materieel en resultaat materiaal en materieel en inhoud materiaal en materieel en boodschap <i>elk materiaal en materieel dat tot 'beeldvorming' leidt is bruikbaar maar niet steeds noodzakelijk</i> potlood, pastel, pen, inkt, penselen, verven (aquarel, acryl, gouache,...), papiersoorten en dragers (hun texturen, formaten) <i>(deze opsomming is geen beperking...)</i>
12	kan grafische technieken onderzoeken en er via oefening inzicht in verwerven.	technieken materiaal materieel technieken dragere <i>(elke techniek en elk technisch middel dat tot 'beeldvorming' leidt is bruikbaar maar niet steeds noodzakelijk)</i> potlood, pastel, pen, inkt, penselen, verven (aquarel, acryl, gouache,...), en andere <i>(deze opsomming is geen beperking...)</i>
13	kan grafisch materiaal, materieel en tekentechnieken toepassen in illustratief werk.	illustraties realiseren materiaal materieel tekentechnieken
14	kan de fotografische beelden inzetten in functie van een boodschap en/of inhoud.	integreren vorm boodschap inhoud
15	kan fotografische beelden gebruiken als illustratie en verwerken in een opmaak.	fotografisch beeld als aanvulling als ondersteuning als blikvanger

Decr. nr.	LEERPLANDOELSTELLINGEN	LEERINHOUDEN
		in functie van de boodschap, opmaak en/of compositie beeldresearch mengvormen (montage, fototekening, geënceneerde fotografie)
16	kan materiaal, materieel, tekentechnieken en combinaties ervan toepassen in functie van een boodschap en/of inhoud.	integreren vorm boodschap en/of inhoud
17	weet dat er verschillende illustratiestijlen zijn.	illustratiestijlen kunsthistorisch
18	kan illustraties verwerken in een opmaak.	opmaak raster (grid) structuur compositie bladspiegel enkel beeld(en) en combinatie met tekst(en)
19	kan beeldende middelen toepassen bij de realisatie van illustraties.	beeldende middelen (zie 7)
	typografie	
20	kent de wetmatigheden van de typografie.	typografie korps spatiëring interlinie uitlijning onderkast en kapitaal lettertypes terminologie (<i>deze opsomming is noch volledig, noch limitatief</i>)
21	verwerft via constructietekenen inzicht in de opbouw van letters.	lettertekenen lettertype zonder schreef lettertype met schreef
22	verwerft via onderzoek inzicht in verschillende typografische stijlen.	stijlen kunsthistorisch
23	kan beperkte typografische opdrachten uitvoeren, manueel en digitaal.	typografie letter(s) woord(en) zin tekst (op zich - ook in bv. logo, huisstijl, tabellen, slogan, informatieve teksten,...)

Decr. nr.	LEERPLANDOELSTELLINGEN	LEERINHOUDEN
24	kan typografie toepassen in functie van een vorm, boodschap en/of inhoud.	integreren vorm boodschap inhoud
25	kan typografie toepassen in een opmaak.	opmaak raster (grid) structuur compositie bladspiegel enkel tekst en combinatie met beeld(en)
26	kan beeldende middelen toepassen in functie van typografie.	beeldende middelen (zie 7)
	grafische computertoepassing	
27	kent de basisprincipes voor beeldverwerking via een computersysteem.	basis digitaal werken bits en bytes resolutie pixels en lineatuur compressie en bestanden terminologie
28	kan de computerhardware hanteren.	hardware computertypes (harde schijf, RAM, Mhz, systemen,...) schermen (formaten, callibratie,...) opslagsystemen, printers, tekentablet, terminologie
29	kan beelden digitaal verwerken.	digitale beeldverwerking bestaande beelden scannen initiatie beeldverwerkingsprogramma
30	weet welke de grafische computerprogramma's zijn en kan ze, onder begeleiding, inzetten bij de uitvoering van eenvoudige opdrachten.	computer, softwaretoepassingen initiatie opmaakprogramma initiatie tekenprogramma (pixel, vectorieel)
31	kan grafische computerprogramma's inzetten bij beperkte opmaakopdrachten. <u>(u)</u>	computer, softwaretoepassingen <u>(u)</u> opmaakprogramma tekenprogramma beeldverwerkingsprogramma ontwerp en opmaak

(u) = uitbreidingsdoelstelling

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN TIMING

Onder toegepaste beeldende vorming in de tweede graad verstaan we de kennismaking met, het bestuderen en toepassen van het ganse pakket van beeldende middelen, technieken en materialen die we nodig hebben om vorm te geven aan een inhoud en/of boodschap, dit in functie van de toegepaste kunsten. Deze drie elementen vormen steeds één geheel, zij zijn telkens aanwezig in een opdracht.

Het nastreven van esthetische attitudes moet een essentieel onderdeel van de artistieke vorming uitmaken. De zin voor originaliteit, het unieke, het waarachtige, de gerichtheid op structurering, de drang naar zelfstandigheid moeten worden gemotiveerd bij de leerling. Uitgebreide mogelijkheden tot contact met de artistieke beroepswereld en evoluties op artistiek vlak zijn noodzakelijk om voeling met de hedendaagse toestand te hebben.

De uitdrukkingmogelijkheden van leerlingen worden vergroot door het gebruik van verschillende materialen en technieken, de motorische beheersing, het gebruik van de technische taal (de vaktaal). Via studie en onderzoek moet de leerling streven naar inzicht in het wezen van datgene waarmee hij bezig is.

Het ontwikkelen van een ontwerpstrategie is cruciaal. Welke vorm gekozen wordt als oplossing voor een opdracht is belangrijk, de gevolgde denkpijpe die tot een ontwerpbeslissing leidt en ze verantwoordt primeert echter steeds.

Het uitwerken van denk- en beslissingsprocedures binnen het scheppingsproces staat centraal in tegenstelling tot het afgewerkte product. Niet het “hoe” maar wel het “waarom” primeert.

Groot belang dient daarom gehecht aan het individuele onderzoek: de documentatie, het schetsen en de voorstudie. Het ontwerp is daar een weerspiegeling van en hoeft slechts te worden vertaald naar een definitief resultaat.

Het is duidelijk dat bij de evaluatie van werk het ontstaansproces een prominente rol moet spelen. “**Procevaluatie**” in plaats van “**productevaluatie**” is de boodschap.

Leerinhouden Toegepaste Beeldende Vorming

De leerinhouden Toegepaste Beeldende Vorming zijn niet altijd loskoppelbaar van die van de andere praktijkvakken en omgekeerd. Zij kunnen niet steeds aan één enkele doelstelling gekoppeld worden.

Welke leerinhoud in welke opdracht en in welk vak aan bod moet komen wordt bepaald via grondige coördinatie tussen de vakleraren. Aanvulling is nuttig maar overbodige overlappingsen en herhalingen moeten in de mate van het mogelijke vermeden worden.

Materiaal, materieel en technieken

De leerinhouden aangaande materiaal, materieel en technieken komen aan bod in diverse opdrachten in het vak Toegepaste Beeldende Vorming.

Elk materiaal, materieel en technisch hulpmiddel dat tot beeldvorming kan leiden kan in principe worden gebruikt. Combinaties van materiaal, materieel en technieken en de studie der verwerking van deze middelen dienen een experimentele houding tegenover het vak te stimuleren.

Onderverdeling in vakgebieden

Het is aan te bevelen het KV/Toegepaste Beeldende Vorming naar een aantal deelaspecten te verdelen. Belangrijke deelaspecten zijn:

- illustratie;
 - typografie en opmaak;
 - grafische computertoepassing (digitale beeldvorming).
- (deze opgave is indicatief en niet bindend of beperkend)

De Kunstvakken (KV) in de studierichting Artistieke Opleiding, 2de graad, zijn niet beroepsgericht maar geven een basis voor doorstroming naar de 3de graad KSO.

Een leerplan is geen handboek maar een leidraad.

Doelstellingen

Het is aangewezen rekening te houden met het niveau van de leerlingen (1ste en 2de jaar van de 2de graad) en het aantal lessen per week dat een vak gegeven wordt. De rangschikking van de doelstellingen en de vertaling ervan naar jaarplannen, programma's, opdrachten en oefeningen toe wordt

hierdoor bepaald. Verhoging van de moeilijkheidsgraad en verdere inhoudelijke uitdieping moet gestructureerd en naar het einde 2de graad toe gebeuren.

Een doelstelling kan inhoudelijk cognitief, affectief of psychomotorisch zijn.

Cognitieve doelstellingen hebben te maken met het verstandelijk functioneren, het zich herinneren, herkennen of verwerven van kennis en de ontwikkeling van intellectuele vaardigheden. Cognitieve doelstellingen hebben betrekking op:

- het verwerken, uitbreiden en aanwenden van interne en externe ervaringen (het zich voorstellen, het zich herinneren, het herkennen, het verwerven van kennis en begrippen en het ontwikkelen van intellectuele vaardigheden van de leerling) en dit specifiek voor de KV/KSO;
- het kennen en kunnen gebruiken van het vocabularium i.v.m. het vak (de beeldtaal);
- het kunnen toelichten en legitimeren van het gerealiseerde werk .

Affectieve doelstellingen betrachten een gevoelswaarde, een emotie, een graad van aanvaarding en betrokkenheid. Affectieve doelstellingen hebben betrekking op:

- het sensibiliseren van gevoelens en emoties;
- een graad van aanvaarding en betrokkenheid;
- kritische en objectieve evaluatie van het eigen werk en het werk van anderen;
- het zich documenteren;
- doelgericht en vakoverschrijdend denken en experimenteren, wat de eigen creativiteit en de kwaliteit van het werk positief kan/zal beïnvloeden;
- het planmatig werken;
- het openstaan voor nieuwe ontwikkelingen binnen de kunst en de cultuur.

Psychomotorische doelstellingen leggen de nadruk op motorische vaardigheid, hantering van materialen en objecten, spierbeheersing en coördinatie van zenuwimpulsen en musculatuur. Psychomotorische doelstellingen hebben betrekking op:

- het aanwenden, trainen, verfijnen van motorische vaardigheden;
- het hanteren van materialen en objecten;
- spierbeheersing en coördinatie (bv. oog-handcoördinatie).

Leerplandoelstellingen

De realisatie ervan kan door middel van een theoretische en/of praktische benadering worden bereikt. In de jaarplannen worden ze over de graad gespreid. Zij zijn een nadere differentiatie van de einddoelstellingen en vormen een schakel tussen de algemenere einddoelstelling en de concreet observeerbare lesdoelen.

Leerinhouden

Alle aspecten van het vakgebied komen er aan bod. In geen geval mag aan prespecialisatie gedaan worden. Leerinhouden zijn een verduidelijking en aanvulling van leerplandoelstellingen en beschrijven er in feite de diepte en de breedte van.

Lesdoelstellingen

Bij de opstelling van lesdoelstellingen gaat de leerkracht uit van de leerplandoelstellingen en de leerinhouden.

Per les geeft de leraar de beoogde lesdoelen aan als inleiding van de lesvoorbereiding. De keuze en de volgorde van de lesdoelstellingen en de daaraan gekoppelde leerinhouden, beeldende informatie, didactische middelen en opdrachten zijn niet bindend. Wel moet de moeilijkheidsgraad in de loop van de opleiding verhogen.

Bij het bepalen van een lesonderwerp waarbij enerzijds een technisch en anderzijds een creatief en inzichtelijk doel betrokken is kan een keuze worden gemaakt uit een samenhang van verscheidene plastische problemen (langs inductieve of deductieve weg).

Didactische aanpak

De lesgever tracht van zijn les een afgerond geheel te maken, opgebouwd rond lesfasen (herhalen, sensibiliseren, probleemstelling, aanbreng van nieuwe kennis, evaluatie,...). Hij verliest daarbij nooit uit het oog dat het leer- en/of productieproces, eerder dan het product zelf, centraal staat.

De leerkracht legt gedurende de begeleiding onder meer de nadruk op: de verantwoorde keuze van materiaal en materieel, een efficiënte werkorganisatie, geregelde zelfevaluatie, precisie, orde en

veiligheid. Het is aangewezen de leerling geregeld te toetsen op zijn opgedane kennis en gemaakte vorderingen (dit volgens vooraf vastgelegde evaluatiecriteria).

Theoretische sessies worden ingelast naargelang de behoeften van de leerlingen en bij voorkeur inspeland op de actualiteit. Bezoeken bij beeldende kunstenaars, aan tentoonstellingen en aan bedrijven in de grafische nijverheid zijn een nuttige aanvulling van de theoretische en praktische lessen.

Bij elke opdracht zorgt de leraar ervoor dat:

- de leerling kennismaking maakt met iets nieuws, zowel op het vlak van de inhoud als van de vorm = kennismaking;
- de leerling ertoe wordt aangezet om te onderzoeken, studeren, begrijpen en oefenen = studie;
- de leerling nieuwe middelen om zijn boodschap te realiseren ontdekt en toepast = toepassing.

Belangrijk is dat de opdrachten en bevestigend karakter hebben. De leerling moet een veelzijdig en verscheiden contact hebben met de middelen die hem toelaten de beeldtaal te gebruiken.

De leerstofafbakening is geen strak schema maar laat ruimte voor een dynamische en creatieve aanpak door de leraar.

Aanvangsniveau

In het 1ste jaar, 2de graad KSO gaat men ervan uit dat het aanvangsniveau voor gelijk is, met name 0.

Sommige leerlingen kunnen vooraf al ervaring hebben opgedaan met de beeldtaal en -technieken.

Dit kan nuttig zijn indien het concept gelijkaardig was/is aan dit van het leerplan of er zich complementair naar gedraagt. Indien het echter tegenstrijdig zou zijn met de uitgangspunten zoals hier geformuleerd is het mogelijk dat een aantal aangeleerde technieken en inzichten dienen bijgestuurd of afgeleerd.

Binnenklasdifferentiatie maakt het mogelijk dit euvel bij te sturen.

Andere instroommogelijkheid is het 2de jaar van de 2de graad uit een andere dan een KSO-optie.

Eventueel gemis aan basiskennis wordt in dergelijk geval ondervangen door in het 2de jaar van de 2de graad herhalingsoefeningen in te bouwen die zowel voor de nieuwe leerlingen als voor hen die reeds met de materie vertrouwd zijn leerzaam zijn. Naarmate het leerjaar vordert wordt de achterstand weggewerkt. Ook hier is binnenklasdifferentiatie aangeraden. Een eindbeoordeling of jury met twee snelheden is echter uitgesloten.

Belangrijk is dat nieuwe leerlingen de juiste ingesteldheid hebben qua leergierigheid, motivatie, intelligentie, gedrevenheid en werklust (geen negatieve selectie of cascade maar bewuste keuze, rekening houdend met eigen mogelijkheden en talent).

Een Toelatingsklassenraad kan worden georganiseerd om een advies te formuleren.

Structuuronderdelen, niveau en moeilijkheidsgraad

De leerinhouden beschrijven de fundamentele kennis en de grondbeginselen van elk vak.

Zij kunnen moeilijk gediversifieerd worden naar de verschillende structuuronderdelen. De leerinhoud- en leerstofafbakening is immers, zoals eerder gesteld, geen strak te volgen schema maar biedt slechts één van de vele mogelijkheden om de beeldtaal te omkaderen. Dit laat ruimte voor een dynamische en creatieve aanpak van de leraar en voor samenspraak tussen de leraar en de leerling; rekening houdend met de evoluerende interesse van de leerling, met zijn mogelijkheden en met de omstandigheden.

Naargelang het structuuronderdeel kan een ander accent gelegd worden.

Het is de leraar die het vak Waarnemingsteken, Beeldende Vorming en/of Toegepaste Beeldende Vorming geeft die de opdrachten en oefeningen dermate formuleert dat ze kaderen binnen een bepaald structuuronderdeel en niveau.

Administratie

In een jaarplanning geeft de leerkracht aan hoe hij de leerstof zal verdelen over het schooljaar (voorbeeld jaarplanning, zie verder). Regelmatig gaat hij na of alle geplande inhouden en vorderingen binnen de voorziene tijd gerealiseerd worden en ondertekend ter bevestiging (deze vorderingsplanning kan een onderdeel zijn van het jaarplan indien er een kolom ter ondertekening voorzien wordt). Dergelijk jaarplan is geen strak keurslijf, eventuele tussentijdse bijstellingen blijven mogelijk.

De leraar zet er uiteen hoe hij de leerstof van het leerplan over het schooljaar zal verdelen.

Van hem wordt verwacht dat hij voldoende inzicht heeft om de moeilijkheidsgraad van een onderwerp te bepalen in functie van het leerjaar, de leerling en het klassenpeil. Voorgestelde thema's worden door aangepaste opdrachten verder uitgebouwd.

De leerkracht houdt een agenda bij waarin de te behandelen opdrachten en inhouden per lesdag vermeld zijn. In een evaluatieschrift noteert hij naast de vorderingen van elke leerling de eventuele tekorten en

een zinvolle remediëring. In een werkmap (of in een in de klas aanwezige bibliotheek- of documentatiekast) bewaart hij zijn cursussen, verwijzingen naar en/of voorbeelden van didactisch materiaal, een beschrijving en de timing van de gegeven opdrachten en een kopij van de jaarplanning. Bij betwistingen over beoordelingen of sanctionering kan de lesgever steeds een beroep doen op de administratieve documenten. Gecorrigeerde en besproken werken, de werkmap, examenkopijen, examenvragen, modelantwoorden en beoordelingscriteria bieden in dergelijk geval een extra steun.

Overzicht van de basisdocumenten van de leerkracht:
eigen agenda en die van de leerlingen;

eigen werkmap(pen) met cursussen, lesvoorbereiding, opdrachtbeschrijvingen, jaarplanning,...;

de gecorrigeerde taken en overhoringen;

kopijen van examens en tussentijdse toetsen;

examenvragen en de modelantwoorden;

evaluatieschrift met vermelding van de gebruikte evaluatiecriteria;

schriftelijke verwittigingen van de leerling;

werkschriften, werkmappen, kaften of de documentatiemappen van de leerlingen;

schetsboeken van de leerlingen;

gerealiseerde werken, opdrachten, schetsen, voorstudies, ...

contactafdrukken, foto's, video's, films, geluidsopnames.

De leerlingen leggen minstens één werkmap aan waarin zij opdrachtbeschrijvingen, documentatie en voorbeelden (zowel technisch als creatief qua inhoud), beschrijvingen en motivaties van gevolgde denk- en ontwikkelprocessen, cursussen, eigen nota's, afgewerkte opdrachten (of een kopij) en de nabespreking ervan,... met structuur en overzichtelijk bewaren. Deze map geeft de leerling en de lesgever een overzicht van het leer- en werkproces en van de individueel gemaakte vorderingen.

De agenda's van de leerlingen worden ingevuld voor de dag dat de les moet gekend of het werk moet gemaakt zijn, niet op de dag dat de les gegeven werd.

De leerkracht zal regelmatig en bij wijze van steekproef de werkmappen en de agenda's van de leerlingen controleren.

In de werkmap vindt men o.m.:

- omschrijving van de opdracht(en) of thema('s) + uit te voeren taken;
- de leerinhoud, verklaring en beoordelingscriteria van de opdrachten;
- theoretische toelichtingen, incl. verklaring van woorden en/of begrippen en cursussen;
- documentaties en illustraties i.v.m. de opdrachten, eventueel specifieke bibliografie;
- schetsen, voorstudies, voorontwerpen, gebruikte bronnen en/of voorbeelden, een kopij van de bereikte resultaat;
- de beknopte verantwoording of legitimatie van het onderzoek.

Handboeken zijn, naast divers audiovisueel materiaal, hulpmiddelen die de realisatie van het leerplan ondersteunen.

Lesverloop

Bij het inleiden van een thema of aspect van de leerinhoud plaatst de leraar het onderwerp van onderzoek in zijn ruimst mogelijk context. Niet alleen de kunst- en cultuurhistorische referenties worden aangetoond, maar ook mogelijke connotaties i.v.m. maatschappelijke, psychologische of filosofische aspecten. Na de introductie wordt de opdracht of vraag geformuleerd.

Als de thematische grenzen van het onderzoek bepaald zijn worden (waar nodig) formaat, techniek en tijd opgegeven. De inleiding gebeurt klassikaal, eventueel worden voorbeelden getoond en becommentarieerd. Hieruit put de leerling de eerste gegevens van zijn ontwerp (grootte, schaal, verhouding, specifieke eigenschappen van de basisvormen, enz...). De mogelijkheden en de beperkingen van het technisch aspect worden zo onderkend.

De leerling bezint zich over het gevraagde, gaat zich documenteren, maakt schetsen en voorstudies. Onder begeleiding en in overleg met de leraar komt hij zo tot een definitief voorontwerp.

Na een laatste bespreking wordt dit omgezet in een eindproduct. De leerling legitimeert zijn onderzoek in een klassikale bespreking.

Relatie leraar-leerling

De leeropdracht van o.m. schilders, beeldhouwers, fotografen, cineasten, grafici, ... steunt op hun persoonlijk artistiek ervaren. Hun aanpak gaat voornamelijk uit van het intuïtief aanvoelen en het waarnemend weten. Zij moeten langs permanente kritische benadering de leerlingen aanmoedigen om steeds opnieuw en verder te zoeken zodat zij tot persoonlijke plastische oplossingen komen.

De leraar, belast met kunstvakken, dient zich zéér flexibel te kunnen opstellen op twee vlakken: enerzijds in het opvolgen van een artistiek proces binnen een groep en anderzijds in de specifieke individuele benadering van de leerling. Deze begeleidende functie bestaat ondermeer uit het formuleren en evalueren van tussenopdrachten en tussenoplossingen.

De individuele lesgever-leerling relatie vooronderstelt grote soepelheid en vertrouwen en wordt maximaal aangewend om te sensibiliseren, te motiveren en te stimuleren.

Na de basisopleiding moet deze relationele houding evolueren naar een samenwerkingsverband op basis van gelijkheid en betrokkenheid. Dit resulteert in het cultiveren van de creatieve vrijheid, in een banende en niet sturende werkwijze, in divergent denken, in een procesgerichte i.p.v. een productgerichte aanpak en in het adequaat oplossen van probleemsituaties en vraagstellingen.

Het theoretische onderricht

Theoretische lessen dienen zoveel mogelijk geïllustreerd te worden (reproducties, foto's, dia's, video's, filmfragmenten, voorstelling via computer ...) of getoetst aan praktijkoefeningen (in het atelier).

De beeldende informatie (BI)

De "beeldende informatie" geeft een inzicht in de "esthetische principes" die aan de basis liggen van stijlexpressies en vormgeving van culturen uit heden en verleden.

De actualiteit en een initiatie in de moderne stijlen dienen ruim aan bod te komen en correct gesitueerd in een ruimere kunsthistorische context. Daar geen chronologische volgorde wordt gerespecteerd is een plaatsen in tijd en ruimte logisch. Hoewel de beeldende informatie wordt uitgewerkt in combinatie met en tijdens de cursussen Waarnemingstekenen, Beeldende Vorming en Toegepaste Beeldende Vorming zijn afzonderlijke lessen en activiteiten niet uitgesloten.

De beeldende informatie kan worden verzorgd door middel van reproducties, dia's, didactische platen, films, literatuur, tv, video, tentoonstellingsbezoeken, ateliers,... Gebruik maken van actuele ICT-technieken (o.a. internet) bij het verzamelen en verwerken van documentatie is vanzelfsprekend!

Situering van de beeldende informatie

De beeldende informatie in samenhang met de kunstvakken heeft drie aspecten die zowel afzonderlijk als gelijktijdig kunnen optreden.

(1) Zij kan worden gebruikt als "Darstellung", als stoffering die leidt naar een plastische probleemstelling. Bv. de koepelschildering tijdens de barok als verlegging van een architecturale begrenzing: relatie tussen twee en drie dimensies.

(2) Tijdens een oefening kan de beeldende informatie worden gebruikt als verwijzing. Bv. in functie van een oplossing, als correctie, als leidraad, al inspiratie, als concretisering, enz. ...

(3) Na een opdracht als slotbespreking (bv. confrontatie), als verdieping of uitbreiding.

De "beeldende informatie" dient met zorg te worden aangewend. Het gevaar dat de informatie negatief werkt op de creativiteit is niet denkbeeldig. Het mag niet leiden tot een vlijtig imiteren van voorbeelden.

Onderzoek en studie van de beeldtaal

De leerling moet een zo veelvuldig en verscheiden mogelijk contact kunnen hebben met de middelen die hem toelaten de beeldtaal te gebruiken (dit van bij de aanvang).

De leerinhoud- en leerstofafbakening is geen strak te volgen schema, maar biedt slechts één van de vele mogelijkheden om de beeldtaal te omkaderen. Het laat ruimte voor een dynamische en creatieve aanpak.

Het is de betrokken leraar die, binnen het structuuronderdeel waar hij het KV/WT, het KV/BV en/of het KV/TBV geeft, de opdrachten en oefeningen dermate formuleert dat ze kaderen binnen de 2de graad.

De opsomming der leerinhoud is rationeel (een duiding) dus artistiek-intuïtief ontoereikend.

Uiteraard zijn ze vatbaar voor uitbreiding en herformulering.

De aspecten van de beeldtaal zijn zo talrijk dat elke lijst of opsomming bij voorbaat als onvolledig mag worden beschouwd, daarom ter illustratie enkele voorbeelden.

Volgende aspecten van de beeldtaal komen steeds aan bod:

- (a) het waarnemingstekenen en de beeldende vorming als medium. Als drager van gevoel, betekenis, esthetisch inzicht, sfeer, besef, expressie en creativiteit (in die zin alomvattend);
- (b) de basisvormen: driehoek, vierkant, cirkel. De basisvolumes: bol, piramide, kubus en alle andere geometrische figuren (regelmatige en onregelmatige veelhoeken, ellipsen en ovalen);
- (b) organische figuren en vormen uit fauna en flora zoals zij bijvoorbeeld terug te vinden zijn in het ornament. of in de studie van het menselijk lichaam - geheel, in onderdelen en/of details;
- (c) de structuur. De opbouw der samenstellende delen, de geledingen en de proportieleer (inclusief de studie van de Gulden Snede en de andere klassieke schoonheidsanon's);
- (d) diverse compositiemogelijkheden en hun betekenis met betrekking op beeld, vorm, functie, decoratie, inhoud, boodschap, betekenis, techniek en materie;
- (e) de kleur in zijn oneindig talrijke verschijningsvormen en schakeringen; inclusief de studie van de grijswaarden (tonen) maar ook als expressiemiddel, ruimteschepper, drager van inhoud, ...
- (f) het licht, als zichtbaar makend element van alle beeldende middelen;
- (g) alle zichtbare en tastbare texturen in al hun mogelijke combinaties tegenover elkaar, naast en/of door elkaar.

MODEL JAARPLAN

Jaarplanning, behandelde leerstof en vorderingsschema

Schooljaar:.....-.....

Leraar:.....

Vak(-onderdeel):.....

Afdeling:.....

Graad:..... Leerjaar:..... Klas:.....

Uren per week:....

Weekdag:..... Lesuren:.....

Week	Timing / jaarwerkplan		Vorderingsschema		Afwerking (+/-)
	Datum	Zie programma.....	les n°	Lesonderwerp (onderdeel)	Opmerkingen
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10	XXXXX		XXXXX		Herfstvakantie
11					
12					
13					
14	XXXXX		XXXXX		Examen
15	XXXXX		XXXXX		Examen
16	XXXXX		XXXXX		Jury I
17	XXXXX		XXXXX		Jury I
18	XXXXX		XXXXX		Kerstvakantie
19	XXXXX		XXXXX		Kerstvakantie
20					
21					
22					
23					
24					
25					
26					
27					
28	XXXXX		XXXXX		Krokusvakantie
29					
30					
31					
32					
33	XXXXX		XXXXX		Paasvakantie
34	XXXXX		XXXXX		Paasvakantie
35					
36					
37					
38					
39					
40	XXXXX		XXXXX		Jury II
41	XXXXX		XXXXX		Jury II (event. oriënterend)
42	XXXXX		XXXXX		Examen
43	XXXXX		XXXXX		Examen & deliberatie
44	XXXXX		XXXXX		Proclamatie

MINIMALE MATERIËLE VEREISTEN

ALGEMEEN

geschikte atelieraccommodatie, aangepaste qua ruimte, licht, lucht, belichting (bij voorkeur oriëntatie op het noorden), bruikbaarheid, toegankelijkheid, ...;

bord;

opbergkasten;

bibliotheekkast;

ladekasten voor papier (papierformaat A1);

stromend water met aangepaste wasbak;

de beschikbaarheid van een kopieerapparaat in de school (met mogelijkheid van vergroten en verkleinen, kopiëren op transparant materiaal, eventueel kleurenfotokopie,...);

TV- Video: mobiel toestel;

diaprojector;

epidiascoop, overheadprojector of antiscoop;

vuilnisemmer;

grote afvalbak;

hamer, schroevendraaiers, nijptangen, nietjesmachine,...;

open rekken boven handhoogte (opslag maquettes).

TOEGEPASTE BEELDENE VORMING

werktafels met kunststofblad en aangepaste stoelen;

lichtbak;

snijmachine papier (formaat A2 of meer);

snijmatten (formaat A2 of groter);

metaalplaten bord en magneetjes, wit projectiegedeelte;

bordpasser, -tekendriekoek en -lat;

lokaal met mogelijkheid tot verduisteren;

actuele computerconfiguratie (bij voorkeur 1 per leerling) met min. 17" monitor met voldoende werkgeheugen voor verwerking van recente grafische software;

printer in netwerk voor kleurenprints;

scanner;

CD-schrijver;

grafische software:

CAD-programma met 3D voorstellingswijze, vlakinvulling en schaduwtoepassing;

tekenprogramma (pixel en vectorieel);

opmaakprogramma;

fotobewerkingsprogramma.

Algemene opmerkingen:

De behoeften zijn groot, de middelen doorgaans beperkt. Men hoeft niet te overdrijven maar beneden een bepaald uitrustingsniveau kan geen ernstig werk geleverd worden. Een weldoordacht en rationeel

gebruik van de beschikbare financiële middelen dringt zich op. Dit leerplan kan een school niets opleggen betreffende de aanbesteding van de fondsen. Een aanvaardbare minimumuitrusting is echter noodzakelijk. Het strekt tot aanbeveling om de vakleraren via de vakwerkgroep advies te vragen aangaande het stellen van prioriteiten binnen het begrootte budget.

Computersoft- en hardware moeten op een aanvaardbaar actueel niveau zijn. Leerkrachten volgen regelmatig bijscholing.

EVALUATIE

Door evaluatie bepaalt de leraar in welke mate de concreet gestelde doelen bereikt zijn.

De evaluatie bestaat erin het werkproces van de leerling te toetsen aan de opdracht en omgekeerd.

Een positieve evaluatie gaat uit van hetgeen de leerling heeft bijgeleerd, niet van zijn tekorten.

Voor permanente en objectieve evaluatie is het aangewezen te kunnen steunen op concrete evaluatiegegevens. Evaluatiecriteria die bij voorkeur opgesteld worden door de vakwerkgroep in samenspraak met de directie. Het strekt tot aanbeveling om via het agenda van de leerling de evaluatiecriteria aan de ouders mee te delen.

Herhalingsbeurten kunnen aangevuld worden met korte schriftelijke overhoringen, praktijkopdrachten, mondelinge beurten, punten voor observatiegegevens, orde en/of medewerking.

Hierbij is het ook nuttig voortdurend aandacht te besteden aan zelfevaluatie van de cursisten.

De procesevaluatie kan best gebeuren aan de hand van het verloop van de praktijkopdrachten.

Observatie van het affectieve gedrag van de cursist kan aanleiding geven tot aanpassing van een evaluatiecijfer.

Via evaluatie bepaalt de leraar in hoeverre de concreet gestelde doelstellingen bereikt zijn.

Door classificatie van evaluatievragen volgens de taxonomie (kennen, kunnen en zijn) zal de leraar in staat zijn het doel van zijn evaluatie te bereiken.

Vragen zijn éénduidig, valide en betrouwbaar. Door vraagstelling van gelijke aard als in de loop van het schooljaar speelt het verrassingseffect niet meer. Aan de hand van vooraf opgestelde modelantwoorden en duidelijke evaluatiecriteria zijn de correcties secuur en betrouwbaar.

Bij mondelinge examens worden reeksen (gelijk- (w)aardige) vragen voorzien. Van het verloop van de examens worden notulen aangelegd. Iedere leerling heeft door trekking van zijn vragen gelijke kansen. Een tweede examiner, liefst competent in dezelfde discipline, wordt zo mogelijk toegevoegd.

Voor de kunstvakken kan het examen vervangen worden door een beoordeling van de in een duidelijk afgebakende periode (examenperiode bvb.) gerealiseerde opdracht. De ideevorming, de onderzoeks- en uitvoeringsfasen gedurende de realisatie van die opdrachten (het proces) zijn daarbij minstens even belangrijk als het gepresenteerde werk (het product).

De evaluatiemomenten worden per school bepaald. Mogelijke evaluatiemomenten zijn:

- evaluatie van de dagelijkse inzet en het verwerken van de gegeven lessen: punten dagelijks werk (zinvol commentaar en volledige remediëring);

- evaluatie waar de punten voor langere periodes vermeld staan: examenpunten (vermelden van commentaar, remediëring en klasmiddelen);

op het einde van het 2de leerjaar 2de graad kan een oriënterende jury worden ingericht. De leerling toont er zijn werk en de jury (bestaande uit o.m. al zijn leraars KV) brengt advies uit i.v.m. de studiekeuze naar het 1ste jaar van de 3de graad toe.

De jury houdt daarbij rekening met de optiekeuze van de leerling naar de 3de graad KSO en eventuele verdere studie hoger onderwijs toe.

Samen met de behaalde resultaten algemene vakken kunnen deze gegevens richtinggevend zijn voor de delibererende klassenraad die terzake een advies formuleert op het rapport.

Dit advies is niet bindend maar kan eventueel dienstig zijn bij de toelatings- en/of heroriënterende klassenraad 1^e jaar 3^e graad.

Het ateliergesprek

Dit is een onderling toetsen van verwachtingen in verband met opdracht, individu, groep, leraar en maatschappij. Deze vorm van evaluatie gebeurt als confrontatie gedurende een gesprek. Er wordt duidelijk gewezen op de vorderingen wat betreft techniek, verbeelding, emotie, engagement en verstandelijk inzicht.

Het ateliergesprek kan verruimd worden door met andere collega's-praktijkleraars gesprekken te hebben over de algemene leerstof van de beeldende kunsten en over de leerling.

BIBLIOGRAFIE

Deze werken, aangevuld met recente publicaties, zijn voor de leerkracht van nut voor de verruiming van zijn kennis en voor zijn permanente bijscholing. Hij moet zijn onderwijs immers voortdurend aanpassen aan de veranderende maatschappij en aan de ontwikkeling van de wetenschap en de technologie. Oudere werken blijven uiteraard bruikbaar. Recente publicaties bieden nieuwe of/ en aanvullende mogelijkheden en inzichten.

Van de leerkracht wordt verwacht dat hij, waar zinvol, zijn lessen onderbouwt met eigen opzoekwerk.

ALGEMEEN

Education of an Architect, Rizzoli, Cooper Union, New York, 1988

Handbuch der Kunst und Werkerziehung, 13 dln, Rembrandt Verlag, Berlin, 1967-74

ARNHEIM, K., *Art and Visual Perception*, Univ. of California Press, New Haven, 1986

BLOOMER, C. M., *Principles of Visual Perception*, Van Nostrand Reinhold, New York, 1976

BROTHWELL, D., *Beyond Aesthetics*, Thames and Hudson, London, 1976

BURNHAM, J., *The Structure of art*, George Braziller, New York, 1971

CARPENTER, P. en GRAHAM, W., *Art en Ideas*, Mills and Boon, London, 1971

DE LUCIO J.J., -MEYER, *Visual Aesthetics*, Lund Humphries publishers Ltd, London, 1973

DE VISSER A., *Hardop kijken*, SUN, Nijmegen, 1986

DE VISSER A., *Kunst met voetnoten*, SUN, Nijmegen 1989

FELDMAN, E.B., *Varieties of Visual Experience*, Abrams, New York, 1987

FELDMAN, E.B., *Thinking about Art*, Univ. of Georgia, Prentice-Hall Inc., New Jersey, 1985

FISCHER, E., *The Necessity of Art*, Penguin Books, London, 1963

FRUTIGER, A., *Signs and symbols*, Weiss Verlag, Dreieich, 1989

GERRITSE, A., *Geschiedenis van de beeldende vorming*, Cantecler, De Bilt, 1973

GOMBRICH, E.H., *Art en Illusion*, Princeton University Press, New Jersey, 1960

GOMBRICH, E.H., *The Sense of Order*, Phaidon Press, Oxford, 1979

GRIAULE, M., *Conversations with Ogotemméli*, Intro. to Dogon Religious Ideas, Oxford, 1965

HADJINICOLAOU, N., *Kunstgeschiedenis en ideologie*, SUN, Nijmegen, 1977

HOBBS, J.A., *Art in Context*, Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1980

HUDSON W., en VAN REIJEN, W., *Modernen versus postmodernen*, Hes Uitg, Utrecht, 1986

HUYGHE, R., *L'art et l'âme*, Flammarion, Paris, 1960

HUYGHE, R., *Dialogue avec le visible*, Flammarion, Paris, 1955

HUYGHE, R., *Formes et forces*, Flammarion, Paris, 1971

HUYGHE, R., *Sens et destin de l'art*, 2 dln, Flammarion, Paris, 1967

LUTZELER, H., *De kunst*, Het Spectrum, Utrecht, 1966.

MAQUET, J., *The Aesthetic Experience*, Yale Univ. Press, New Haven, 1986

MITCHELL, W.J.T., *The Language of Images*, The Univ. of Chicago Press, Chicago 1974

PAWLIK J., en STRASSNER, *Beeldende kunst. Begrippen en lexicon*, Orion, Brugge, 1978

PIRSIG, R.M., *Zen and the Art of Motorcycle Maintenance*, Nl. : Contact, Am'dam, 1976

READ, H., *Kunst zien en begrijpen*, Prisma, Antwerpen, 1961

RYKWERT, J., *The Necessity of Artifice*, Academy Editions, London, 1982

VANBERGEN, J., *Voorstelling en betekenis*, Van Gorcum, Assen, 1986

TOEGEPASTE BEELDENE VORMING

LABRO, H. 1 JACBS M., *Je ziet niet wat je ziet*. Uitgeverij Kunstbank, 1993

DE VOS, J., *Nogal onfatsoenlijk maar zeker verleidelijk*, Kritak, 1994

HAVERMAN, M., *Over fotografen, koorddansers een gat in de markt*, Uitgeverij Bert Bakker, 1992

SWINNEN. J., *De paradox van de fotografie, een kritische geschiedenis*, Uitgeverij Hadewijch, Cantecler, 1992

BARTHES, R., *De lichtende kamer*, Synopsis, 1988

SONTAG, S., *Over fotografie*, Uitgeverij Diogenes, 1994

VOS, C., *Het verleden in bewegend beeld, een inleiding in de analyse van audiovisueel materiaal*, de Haan, 1991

BAKKER, P., *Mediageschiedenis*, Wolters-Noordhoff, 1991

SCHOBBER, H., *Waarneming en werkelijkheid; optische misleidingen in wetenschap en kunst*, Uitgeverij Hollandia

HELLER, E., *Kleur, symboliek, psychologie, toepassing*, Uitgeverij Aula

JEFFREY, I., e.a., *Photography – World of Art*, 1993

MOMBAERTS, M., en VOSSSEN, M., *Goed voor druk*, Academia Press, ISBN 90-382-0076-5

SCHASFOORT, B., *Beeldonderwijs en didactiek*, Wolters-Noordhoff, 1999, ISBN 90 01 77312 5

Museum voor fotografie: *Camera's*, 1990

Museum voor fotografie: *Fotografie vroeger en nu*, 1990

Cambridge Jeugd Encyclopedie, *Waarneming, licht en kleur*, 1987

Museum voor fotografie: *Een wereld in Beeld*, (educ. dienst)